BUREAU KLB
ONDERZOEK
ADVIES
PROCES

Haalbaarheidsonderzoek Kennis(sen)bank Raadsleden

Naar een digitaal instrument van Raadslid.NU
voor, door en met raadsleden, voor kennisuitwisseling
en -deling en netwerkvorming?

KLB

Colofon

Auteurs
Dr. Kees Le Blansch
m.m.v. Luc Castermans, Futuron

Bureau KLB
Postbus 137
2501 CC Den Haag

Telefoon: +31 (0)70 302 58 30
Fax: +31 (0)70 302 58 39

E-mail: info@bureauklb.nl
Internet: www.bureauklb.nl

Datum: 4 april 2013

Copyright Bureau KLB
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	**5**
1.	**Inleiding**	**7**
1.1	Achtergrond van het project	7
1.2	Doel van het project	7
1.3	De gevolgde werkwijze	8
1.4	Deze rapportage	9
2.	**De behoefte volgens raadsleden**	**10**
2.1	Inleiding	10
2.2	De behoeften van raadsleden	11
2.3	De behoefte aan extra ondersteuning	13
2.4	Overige aandachtspunten	14
2.5	Kortom	15
3.	**De behoefte volgens betrokken organisaties**	**16**
3.1	Inleiding	16
3.2	De politieke partijen	16
3.3	De VNG	16
3.4	De griffiers	17
3.5	ProDemos Huis voor Democratie en Rechtsstaat	19
3.6	Overig	19
3.7	Kortom	19
4.	**Analyse van de bevindingen**	**21**
4.1	De doelgroep en zijn behoefte	21
4.2	De aanbieders en hun aanbod	22
4.3	Verdienmodellen	23
5.	**Conclusies en aanbevelingen**	**25**
5.1	Conclusies	25
5.2	Aanbevelingen	25
	Bijlage A: Geraadpleegde literatuur	**28**

Haalbaarheidsonderzoek Kennis(sen)bank Raadsleden

Samenvatting

In opdracht van Raadslid.NU en het ministerie van BZK, heeft Bureau KLB in samenwerking met Futuron de haalbaarheid onderzocht van een kennis(sen)bank voor raadsleden. In dit rapport wordt verslag van dit onderzoek gedaan. Deze samenvatting geeft de bevindingen op hoofdlijnen weer.

Het onderzoek

Het doel van het onderzoek naar de haalbaarheid van een digitaal instrument voor kennisuitwisseling en –deling en netwerkvorming voor, door en met raadsleden, was om zicht te bieden op:

- de aard van de behoefte aan een dergelijk instrument,
- de precieze vorm die dit instrument zou moeten krijgen
- en de wijze waarop dit een 'levend' en 'gedragen' instrument kan worden.

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van (groeps) interviews met raadsleden en contextuele gesprekken met functionarissen en vertegenwoordigers van organisaties die zicht hebben op het functioneren en de behoeften van raadsleden, en/of die daar zelf ook in voorzien. In totaal is gesproken met twintig raadsleden en waren er zestien gesprekken met betrokken organisaties.

Raadsleden

Uit de gesprekken met raadsleden is geen grote gedeelde behoefte aan een specifiek digitaal instrument gebleken. De behoeften aan kennisuitwisseling en netwerkvorming zijn uiteenlopend, diffuus en deels latent. Dit heeft er onder meer mee te maken dat andere organisaties al voor een deel of helemaal in deze behoeften voorzien.

Er lijkt eerder sprake te zijn van een overload dan van een tekort aan informatie. De opgave waar raadsleden voor staan is om díe informatie eruit te pikken die voor hen relevant en bruikbaar is. Zij zouden dan ook het meest geholpen zijn met ondersteuning om sneller tot de voor hen essentiële kern te komen (specifiek op raadsleden toegesneden informatie). En daarnaast zijn ze altijd wel geïnteresseerd in (vindplaatsen van) relevante gesprekspartners, bijeenkomsten en good practices. Er lijkt evenwel maar beperkte animo onder raadsleden om zelf actief bij te dragen aan een faciliteit die hierin voorziet. Men kan zich weinig voorstellen bij het benutten van de signalerings- en netwerkfunctie van een dergelijke faciliteit voor belangenbehartiging door Raadslid.NU.

Betrokken organisaties

De geraadpleegde vertegenwoordigers van op raadsleden betrokken organisaties hebben enige reserves ten aanzien van een Raadslid.NU kennis(sen)bank-initiatief. Deels hebben die ermee te maken dat zij zelf ervaren hoe moeilijk het is om dit type ondersteuning aan raadsleden te bieden. Voor een ander deel zijn er gesprekspartners van mening dat hun eigen organisatie de aangewezen instantie is om (een deel van) dit type ondersteuning te leveren. Vanuit die optiek beschouwen zij een kennis(sen)bank van Raadslid.NU als verstorend. We treffen deze opvatting aan bij politieke partijen en bij een deel van de griffiers.

Daar staat tegenover dat een aantal gesprekspartners wel degelijk toegevoegde waarde ziet in een dergelijk initiatief van Raadslid.NU. Men ziet de mogelijkheid van complementaire en elkaar versterkende rollen, bijvoorbeeld in het bereiken en ondersteunen van – al dan niet specifieke

deelgroepen – raadsleden en in het articuleren van hun gezamenlijke behoeften en belangen. Deze geluiden zijn te vernemen bij VNG, een deel van de griffiers en ProDemos.

Analyse

Nadere beschouwing leert dat raadsleden om meerdere redenen een 'moeilijke' groep zijn om dienstverlening op af te stemmen. Het raadslidmaatschap is geen hoofdfunctie. Hij wordt vervuld onder meervoudige belasting en veelal hoge tijdsdruk. Raadswerk is lekenbestuur en meer gepolitiseerd dan andere lokale bestuursfuncties. Daardoor herkennen raadsleden nauwelijks een gezamenlijkheid in hun positie, lopen hun behoeften uiteen en zijn ze deels latent.

Tegelijk geldt dat de betrokken organisaties en functionarissen – politieke partijen, VNG, griffies, ProDemos en anderen – ondersteuning bieden die in theorie al bijna dekkend is voor die behoeften. In de praktijk vallen er wel gaten in dat aanbod, waar Raadslid.NU op in kan springen. Er is echter één dienst die de andere organisaties niet kunnen verzorgen. Dat betreft de belangenbehartiging namens alle raadsleden. Raadslid.NU kan dat vanuit haar positie wel, zij het dat ze het recht van spreken namens raadsleden (nog) voortdurend moet verdienen.

Een analyse van de levensvatbaarheid van een digitale faciliteit leert dat niet al te zeer op een dynamisch instrument moet worden ingezet. Het is vooral zaak het steeds meer dekkende aanbod van andere partijen voor alle raadsleden (ook de beginnende, en ook die van lokale partijen) te ontsluiten en daaraan wellicht nog enige min of meer unieke Raadslid.NU faciliteiten toe te voegen, zodanig dat de diensten die Raadslid.NU op het internet biedt door alle raadsleden als een welkome aanvulling op bestaande dienstverlening worden ervaren. Dit alles wordt bij voorkeur zo laagdrempelig mogelijk voor een zo groot mogelijke groep raadsleden opengesteld.

Aanbevelingen

Op grond van dit alles worden aan het eind van het rapport aanbevelingen gedaan om de inbedding in het veld en de samenwerking met andere organisaties te versterken, om de communicatie met, de herkenbaarheid voor en het mandaat van de eigen achterban te versterken, en hier passende, tamelijk eenvoudige digitale hulpmiddelen bij in te zetten, langs de weg van een geleidelijk groeimodel.

Naschrift

Een conceptversie van de onderhavige rapportage vormde één van de ingrediënten voor de heidag van het bestuur van Raadslid.NU. Op deze heidag hebben zij de zgn. Strategie.NU vastgesteld; een offensieve strategische heroriëntatie van Raadslid.NU (positionering als onafhankelijke belangenbehartiger, lidmaatschap voor alle raadsleden, versterking van communicatie en samenwerking), waar de aanbevelingen in deze rapportage goed bij aansluiten.

Den Haag, 4 april 2013
Dr. Kees Le Blansch
(i.s.m. Luc Castermans, Futuron)

1. Inleiding

1.1 Achtergrond van het project

De Nederlandse Vereniging voor Raadsleden, Raadslid.NU, wil de democratische besluitvorming versterken door de kwaliteit en uitstraling van het raadswerk te ontwikkelen en krachten van raadsleden te bundelen. In een gezamenlijke gedachteontwikkeling van Raadslid.NU en het ministerie van BZK over de verdere uitwerking van deze missie, ontstond het idee om een digitaal instrument te ontwikkelen voor kennisuitwisseling en –deling en netwerkvorming voor, door en met raadsleden. Zo'n instrument – in de wandelgangen aangeduid als de Kennis(sen)bank voor Raadsleden – zou bruikbare informatie en praktische voorbeelden moeten ontsluiten en de weg moeten wijzen naar collega-raadsleden om ervaringen mee te delen.

Alvorens met de ontwikkeling van zo'n instrument te beginnen, willen de betrokkenen meer weten van de precieze behoeften van raadsleden en van het gebruik dat zij van het instrument willen maken. Daarom heeft Raadslid.NU met ondersteuning van het ministerie van BZK opdracht gegeven aan Bureau KLB (in samenwerking met Futuron) om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. In dit rapport wordt verslag gedaan van de uitkomsten van dit onderzoek.

1.2 Doel van het project

Het onderzoek naar de haalbaarheid van een digitaal instrument voor kennisuitwisseling en –deling en netwerkvorming voor, door en met raadsleden, heeft ten doel:

- ✓ zicht te bieden op
- ➢ de aard van de behoefte aan een dergelijk instrument,
- ➢ de precieze vorm die dit instrument zou moeten krijgen
- ➢ en de wijze waarop dit een 'levend' en 'gedragen' instrument kan worden.

Bij het haalbaarheidsonderzoek wordt in eerste instantie uitgegaan van het idee van een digitale faciliteit voor kennis- en netwerkondersteuning. De aanduiding 'kennis(sen)bank' hanteren we als roepnaam hiervoor, al is duidelijk dat die naam de lading niet helemaal dekt. Tevoren is evenwel aangetekend dat als mocht blijken dat de ondersteuningsbehoefte van raadsleden elders ligt, het onderzoek zich ook nadrukkelijk richt op de verkenning van de vorm waarin in die behoefte kan worden voorzien.

Ook is tevoren aangegeven dat bij het onderzoek ook de huidige, beperkte capaciteit van de vereniging en de structuur van de ledenbinding moeten worden meegewogen. Raadslid.NU is een relatief kleine vereniging, zowel qua bureaucapaciteit als qua ledental (in de wandelgangen wordt ze wel aangeduid als 'het kleine broertje' van de andere beroepsverenigingen in het lokale openbare bestuur (zoals het Nederlands Genootschap van Burgemeesters (NGB), de Wethoudersvereniging, de Vereniging van Griffiers (VvG) en de Vereniging van Gemeentesecretarissen (VGS)). De door Raadslid.NU te leveren ondersteuning zal dus voor haar te behappen moeten zijn en een helder verdienmodel moeten hebben.

1.3 De gevolgde werkwijze

Het haalbaarheidsonderzoek is uitgevoerd in vier stappen: (1) voorbereiding; (2) verkennende en contextuele gesprekken; (3) (groeps) gesprekken met raadsleden en (4) afronding en eindrapportage. Onderstaand beschrijven we kort de aanpak in deze vier stappen.

Ad 1: Voorbereiding. In samenspraak met de begeleidingscommissie zijn partners voor de verschillende interviews geselecteerd en zijn een strategie en een agenda voorbereid voor de (groeps) gesprekken met raadsleden (in het volgende hoofdstuk wordt dit verder beschreven). Er zijn werkbladen vervaardigd om tijdens en naast de gesprekken ook schriftelijke input van raadsleden te verkrijgen. Voorts zijn relevante rapportages bestudeerd.

Ad 2: Verkennende en contextuele gesprekken. Gesproken is met functionarissen en vertegenwoordigers van organisaties die zicht hebben op het functioneren en de behoeften van raadsleden, en/of die daar zelf ook in voorzien.

Ad 3: (Groeps) gesprekken met raadsleden. Aan de hand van de eerder ontwikkelde gespreksstrategie, agenda en werkbladen zijn individuele en groepsgesprekken gevoerd met raadsleden. In totaal hebben vier groepsgesprekken plaatsgehad, in Den Helder, Hendrik Ido Ambacht, Utrecht en Vianen. Doordat deze plaatsvonden in de marge van regionale bijeenkomsten rondom gemeenschappelijke regelingen en landelijke bestuurdersbijeenkomsten, is ook steeds gesproken met raadsleden vanuit verschillende gemeenten.

Ad 4: Afronding en eindrapportage. De bevindingen zijn besproken met de begeleidingscommissie en een aantal van de betrokken partijen. Op basis van dit alles is de onderhavige eindrapportage vervaardigd. Een conceptversie was één van de ingrediënten voor de heidag van het bestuur van Raadslid.NU. Op deze heidag hebben zij de zgn. Strategie.NU vastgesteld; een offensieve strategische heroriëntatie van Raadslid.NU (positionering als onafhankelijke belangenbehartiger, lidmaatschap voor alle raadsleden, versterking van communicatie en samenwerking), waar de aanbevelingen in deze rapportage goed bij aansluiten.

Al met al is in het kader van dit haalbaarheidsonderzoek gesproken met de volgende gesprekspartners.

Tabel 1. De gesprekspartners bij het haalbaarheidsonderzoek

Raadsleden	**Functionarissen / vertegenwoordigers**

– Totaal: 20 raadsleden
– Afkomstig uit 16 gemeenten
  o 3 maal G4
  o 5 maal G32
  o 12 maal kleinere gemeenten
– Politieke partij:
  o Landelijk politieke partij: 14
  o Lokale partij: 6
– Lid Raadslid.NU: 3; geen lid: 11; onbekend: 6
	– Raadslid.NU: bestuurder/portefeuillehouder en directeur
	– Politieke partijen: 5 bestuurdersverenigingen (waarvan 1 tevens redactielid raadsledennieuws)
	– Griffiers: 4 griffiers en 1 ondersteuner (waarvan 1 tevens redactielid raadsledennieuws)
	– VNG: 2 maal
	– ProDemos: 2 maal

Raadsleden	Functionarissen / vertegenwoordigers
– Geslacht: 13 mannen, 7 vrouwen – Leeftijd: 7 < 50 jaar; 13 > 50 jaar	

Non respons

Op deze plaats is het ook relevant te vermelden welke gesprekken *niet* zijn gerealiseerd. Zo is het ondanks herhaalde pogingen niet mogelijk gebleken contact te leggen met vertegenwoordigers van landelijke partijen waarvan bekend is dat zij een meer gesloten partijcultuur hebben. Voorts heeft een aantal potentiële (groeps) gesprekspartners aangegeven voor dit onderwerp geen tijd vrij te willen of kunnen maken. Uit een terugmelding: *"Er is met verschillende raadsleden gesproken. Men heeft over het algemeen best behoefte aan [kennisdeling en netwerkvorming] en daar zijn [partijvoorzieningen] een goed platform voor. […] Verder wordt iedereen voor locale issues bediend door [de gemeentelijke organisatie]. Niemand heeft veel zin om er energie in te steken, wel eventueel om er wat uit te halen."* Ook lukte het niet een groepsgesprek met de redactie van Raadsledennieuws te hebben. De meeste redactieleden combineren hun functie met die van raadsgriffier, burgemeester, voorzitter van een rekenkamer en directeur bestuursvereniging. In de redactie heeft één gemeenteraadslid zitting.

De begeleidingscommissie bij dit onderzoek bestond uit de directeur van Raadslid.NU (Gerard Heetman) en de ambtelijk betrokkene vanuit het ministerie van BZK (Madeleine Michiels).

1.4 Deze rapportage

De weergave van de bevindingen in deze rapportage begint met de primaire doelgroep: de raadsleden zelf. In het volgende hoofdstuk bespreken we wat zij zien als welkome vormen van ondersteuning in aanvulling op wat al beschikbaar is.

Hoofdstuk 3 behandelt de kijk van functionarissen en vertegenwoordigers van organisaties die zicht hebben op het functioneren en de behoeften van raadsleden, en wordt tevens beschreven hoe die organisaties daar zelf ook in proberen te voorzien.

In hoofdstuk 4 overzien en analyseren we het geheel aan bevindingen. We onderwerpen de aard van de doelgroep, de behoefte en het aanbod aan een nadere beschouwing.

Aan de hand van dit alles trekken we in hoofdstuk 5 finale conclusies en verbinden we hieraan een aantal aanbevelingen.

2. De behoefte volgens raadsleden

2.1 Inleiding

Als gezegd is met raadsleden gesproken over hun ondersteuningsbehoefte aan de hand van een tevoren ontwikkelde gespreksstrategie en –agenda plus werkvellen. Dit om in korte tijd optimaal relevante informatie boven tafel te krijgen. In de eerste verkennende gesprekken werd al snel duidelijk dat de premissen van de gesprekken steeds wisselden (wel of geen behoefte aan ondersteuning of uitwisseling, wel of geen digitale faciliteit). Zodoende is ervoor gekozen de gespreksonderwerpen te presenteren in de vorm van een gedachtelijn, waarbij het aan de gesprekspartners was om dáár aan te haken waar wat hen betreft de wezenlijke vragen spelen. Onderstaande figuur geeft deze gedachtelijn weer in de vorm waarin deze ook in de gesprekken is gebruikt.

Figuur 1. Gehanteerde gespreksagenda

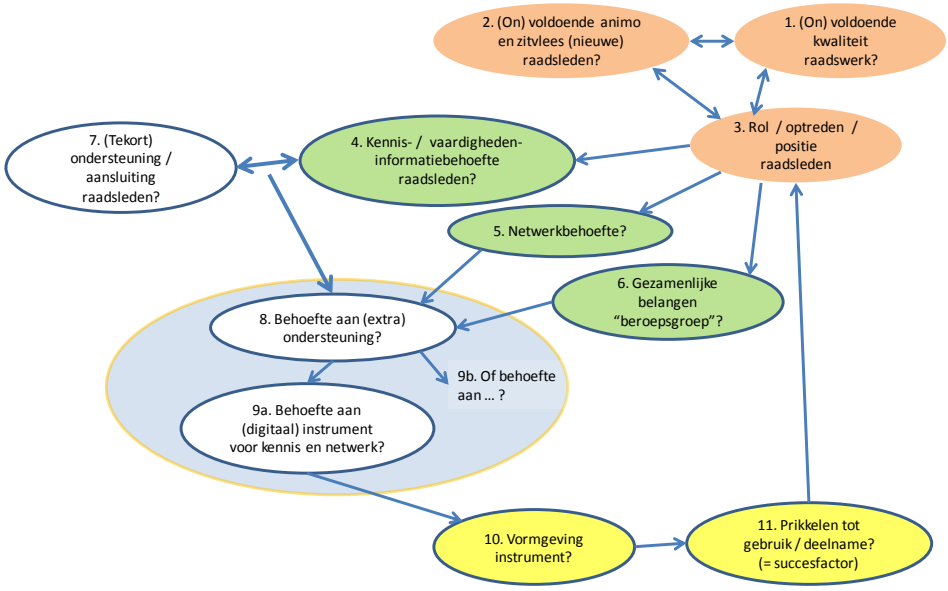

Met kleur is in deze figuur aangegeven welke 'typen' onderwerpen in deze gedachtelijn een rol spelen. Dit zijn (1) zaken rondom de kwaliteit van de inbreng van raadsleden in het openbaar bestuur (oranje, rechtsboven), (2) typen behoeften van raadsleden om die kwaliteit te kunnen leveren (groen, midden), (3) behoeften aan aanvullende ondersteuning (wit, linksonder), en (4) de vorm en inbedding van een instrument voor deze aanvullende ondersteuning (geel, rechtsonder).

In dit hoofdstuk gaan we allereerst globaal in op de kijk van de gesproken raadsleden op deze vier typen onderwerpen. Vervolgens zoomen we in op de behoeften aan aanvullende ondersteuning. Tot slot noteren we nog een aantal overige aandachtspunten die uit de gesprekken naar voren komen.

2.2 De behoeften van raadsleden

Eind 2012 heeft Capgemini in opdracht van Raadslid.NU een peiling gehouden, waarin de vraag werd gesteld of het handig zou zijn als een digitale kennisbank beschikbaar zou zijn. Van de bevraagde raadsleden (leden van Raadslid.NU) antwoordde 90,7% bevestigend. Van de bevraagde burgemeesters en griffiers was dat resp. 87,5% en 82%. Gevraagd naar de gewenste inhoud van de kennisbank, luidden de antwoorden van de raadsleden zoals weergegeven in onderstaande grafiek.

Figuur 2. Gewenste inhoud van digitale kennisbank voor leden Raadslid.NU

(Bron: Capgemini Consulting, 2013)

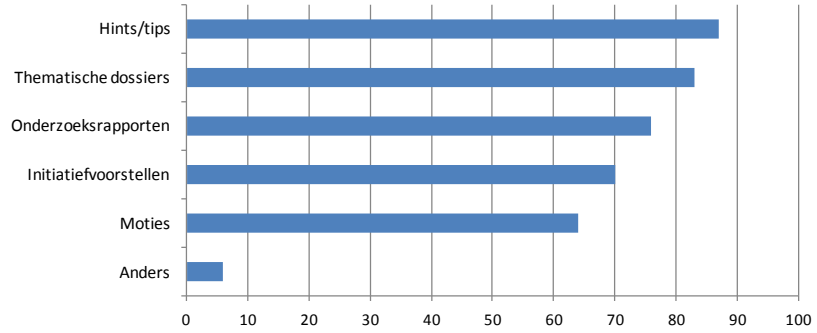

Deze uitkomsten maken in hun vrijblijvendheid een wat overmatig enthousiaste indruk. De indruk die uit de gesprekken naar voren komt, is een iets andere.

Hoewel ook in de gesprekken alle raadsleden aangeven behoefte te hebben aan snelle toegang tot de juiste informatie en goede contacten met materie- en ervaringsdeskundigen (zie agendapunten 4 en 5 van het denkschema), leidt dit niet tot een eenduidig beeld ten aanzien van de aanvullende ondersteuning die zij van Raadslid.NU wensen. Ongeveer een derde van de gesprekspartners zegt helemaal geen verdere ondersteuning te wensen. Een volgende derde deel kan zich wel vormen van extra aanbod voorstellen, maar ziet daarvan beperkte toegevoegde waarde (bijvoorbeeld alleen voor specifieke groepen raadsleden). En nog eens een derde deel van de respondenten ziet duidelijk wel, zij het heel uiteenlopende mogelijkheden voor extra facilitering. Hieronder gaan we eerst in op de redenen voor de meer afhoudende reacties. In de volgende paragraaf gaan we in op de ondersteuning die anderen wèl wensen.

Geen behoefte

De gesprekspartners die aangeven geen of maar zeer beperkte ondersteuning door Raadslid.NU te wensen, noemen hiervoor uiteenlopende redenen. Zoals: (1) men voorziet zelf al in die behoeften; (2) er wordt al van andere zijden in die behoeften voorzien; (3) men vindt 'aanvullende ondersteuning' niet de oplossing; (4) men vindt Raadslid.NU niet de aangewezen organisatie om hierin te voorzien. Hieronder lichten we deze redenen toe.

De belangrijkste al bestaande ondersteuning die wordt genoemd voor het vinden van kennis en kennissen (althans: door de raadsleden die bij een landelijke politieke partij zijn aangesloten), is de eigen politieke partij. Deze biedt vaak uitgewerkte ondersteunings-

programma's en platforms (zie ook het volgende hoofdstuk). De raadsleden zeggen dat ook als de geëigende plek te beschouwen voor het vinden van politiek-ideologisch gekleurde informatie en geestverwanten om ervaringen en oplossingen mee te delen. Bij collega's van andere politieke partijen speelt eerder enige rivaliteit, wat al helemaal het geval is wanneer er ook geen sprake is van een gedeeld gemeente- of regiobelang. Bij politiek neutrale uitwisseling (waarvan via Raadslid.NU sprake zou zijn), kan men zich maar in beperkte mate iets voorstellen.
Daarnaast blijkt – op meer neutraal terrein – de griffie vaak voor ondersteuning op technisch en vaardighedengebied te zorgen, en ook bij de meer technisch-inhoudelijke kennisopbouw. Pure vaardighedentrainingen worden ook bij commerciële trainers ingekocht. Een aantal raadsleden vindt voorts de weg naar de informatie van de VNG, alsook naar meer specifieke informatiebronnen (zo worden meerdere malen de website van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) en een aantal benchmarksites genoemd).

Meerdere raadsleden geven ook aan dat het vinden van informatie en experts het probleem niet is. Het grote probleem is eerder de overload, het daarbinnen schiften en het vinden van de relevante en betrouwbare bronnen. Daarvoor heeft men meestal eigen wegen gevonden, en eigen intermediairs die men vertrouwt. Op extra informatie zit men niet te wachten. Een wegwijzer moet eerst zijn betrouwbaarheid bewijzen voor deze toegevoegde waarde heeft.

Uitspraken in de groepsgesprekken

- "Als ik post binnenkrijg is het mijn doel om de boel zo snel mogelijk bij het oud papier te krijgen. Ik gooi heel veel weg dat best interessant zou kunnen zijn als ik tijd had. Je moet op zoek naar wat voor jou een betrouwbare bron is, en dan is het soms makkelijker om iemand te bellen met de vraag wat moet ik lezen dan wéér een nieuwsbrief. Daar kom ik in om. […] Door informatie-overload ben je vooral dingen aan het wegstrepen. Dan ga je niet ook nog eens bij Raadslid.NU kijken."
- "Zo maar een groep raadsleden, dat maakt de kans dat ik met hen een vertrouwensband heb heel klein. Het gaat erom dat je van dezelfde partij bent of elkaar meteen kan plaatsen, dan kom je tot een leuk gesprek. En ik deel de dingen liever met mijn eigen club. Waarom zou ik de [concurrerende politieke partij] in [andere kant van NL] vooruit helpen?"
- "Onze griffier is top. Je kan ten alle tijden wat vragen. Laatst had ik een vraag over de historie, over welke partijen voor of tegen waren. Dat zoekt de griffier uit. Problemen met moties, amendementen, initiatiefvoorstellen, als je dat niet weet dan ga je naar de griffier, die regelt dat voor je. Nou ja, de tekstuele opzet dan, hè?"
- "Neem decentralisatie van de jeugdzorg. Het enige dat je hoort is '10% efficiencyslag'. Maar als ik vraag, wat gaat dat voor mij als raadslid betekenen dat dat naar de gemeente komt, dan krijg ik alleen het antwoord "we gaan het gezamenlijk doen." Nee, daar gaat het niet om. Wat worden mijn bevoegdheden, dadelijk, als het lokaal is. Wat gaat het voor een raadslid betekenen als lokalen de baas worden over de jeugdzorg, wat we nog nooit eerder geweest zijn. Er komt een heel breed veld bij."
- "Of Raadslid.NU een digitale tool moet maken? Nee, geen kennisbank erbij, het is zo wel genoeg. En kijk: we hebben allemaal een tablet en i-phone en thuis een laptop en dat zijn onze communicatiemiddelen. Maar sociaal contact en lichaamstaal dat is er niet meer bij. Verarming van sociale contacten, maar daar bestaat de wereld wel uit. Dus geen digitale tool."
- "Ja, Raadslid.NU zou best ondersteuning kunnen bieden. Een beetje aandacht voor het gemeenschappelijk belang van raadsleden, rechtspositieachtig, beetje sparren en kennisuitwisseling, bijeenkomsten liefst niet te

> ver weg. Ordenen, schiften van informatie, handvatten. Maar dan wel bescheiden, niet de oplossing voor alles willen zijn, voor je het weet ben je weer een boom in het steeds onoverzichtelijkere bos. En het risico dat je wat dubbelt moet je maar accepteren."

Het raadslid van de lokale partij
Hebben raadsleden van lokale partijen meer behoefte aan ondersteuning doordat zij een ondersteuningsstructuur van een landelijke politieke partij ontberen? De geraadpleegde 'lokale' raadsleden zijn daarin niet heel uitgesproken. Ook zij weten de weg te vinden naar hun griffie, de VNG en commerciële trainers. Bovendien zijn zij soms in het kader van landelijke politiek wèl bij een partij aangesloten die ze netwerkmogelijkheden biedt. Toch is in het groepsgesprek waarin relatief de meeste raadsleden van lokale partijen participeerden, het sterkst een behoefte aan een kennis(sen)bank uitgesproken.

'Het professionele raadslid'?
De achterliggende vraag (die ook is weergegeven in de agendapunten 1, 2 en 3 van het denkschema) is of raadsleden momenteel voldoende geëquipeerd zijn om zonder overbelasting hun rol adequaat te vervullen. Deze vraag levert genuanceerde reacties op. De gesproken raadsleden zien soms wel tekortschietende kwaliteit van raadswerk en inbreng van collega's die onder de maat is. En ook zien ze de beperkte animo, de worsteling en het weer snel afvallen van een deel van de nieuwkomers. Het is duidelijk dat het raadswerk veeleisend is en niet altijd makkelijk te combineren met regulier werk en privéleven (o.m. het rapport 'Van werklast naar werklust' (Aarts e.a., 2008) geeft daarvan een duidelijk beeld). Daar staat in de ogen van enige gesprekspartners tegenover dat raadsleden nadrukkelijk geen professionals *zijn* en ook niet *horen* te zijn. Raadswerk is lekenbestuur. Bovendien menen zij dat het lastig neutraal te beoordelen is wat wel en niet kwalitatief hoogwaardig raadswerk is. Wat hen betreft hoort er ook voor antigeluiden en minder constructieve opstellingen ruimte in de raad te zijn – daar ligt één van de essenties van de representatieve democratie. De consequentie hiervan is wat hen betreft dat eventuele zorgen om de kwaliteit van het raadswerk niet direct betekenen dat extra ondersteuning nodig is.

2.3 De behoefte aan extra ondersteuning

Als gezegd zegt een deel van de respondenten wel behoefte te hebben aan aanvullende ondersteuning. In de aard van de gewenste ondersteuning is evenwel weinig convergentie te bespeuren. We bespreken de uiteenlopende wensen langs drie lijnen: (a) de wens tot meer informatie, (b) tot netwerkvorming, en (c) tot belangenbehartiging.

2.3.1 Informatie

Een aantal raadsleden ziet meerwaarde in het aanleveren van op de behoeften van raadsleden toegesneden informatie. De belangrijkste gewenste informatie, die door meerderen wordt genoemd, betreft de wat lastigere, technische dossiers, waarbij in het bijzonder de rol van de raad moet worden uitgelicht ('de knoppen waaraan men kan draaien ofwel waarop men politiek kan maken'). Allicht zijn dat actuele dossiers, waar alle raadsleden zich in moeten inwerken. Maar ook kunnen het juist tijdloze, elementaire technische dossiers zijn, zoals gemeentefinanciën of lokale ruimtelijke ordening, die beginnende raadsleden een basis bieden.

Ook zegt een aantal gesprekspartners geïnteresseerd te zijn in voorbeelden uit andere gemeenten van succesvolle praktijken of interventies (klachtenregelingen, moties, amendementen, initiatieven) (of eventueel ook in herkenbare gelijksoortige problemen). Dit kan zijn ter inspiratie of leentjebuur, maar ook om de weg te vinden naar ervaringsdeskundigen bij wie men zijn licht kan opsteken (zie hierover ook de volgende subparagraaf).

Meerdere gesprekspartners geven aan niet zoveel te verwachten van kant en klare informatie op een Raadslid.NU site, en meer te zien in een goede verwijzing naar kennisbronnen. Het kost altijd even moeite om als raadslid de goede (bron van) informatie te vinden. Een wegwijzer kan daarbij goede diensten bewijzen.

2.3.2 Netwerkvorming

Een beperkt aantal gesprekspartners zegt ook iets te zien in uitwisseling met niet-partijgenoten in andere gemeenten. Meerderen hebben daar ervaring mee, waarvan het grootste deel in het kader van brede bijeenkomsten rondom gemeenschappelijke regelingen. Enkelen geven aan dat een faciliteit die helpt om de juiste ervaringsdeskundigen makkelijker te kunnen vinden, welkom zou zijn. Opmerkelijk is evenwel dat zo ongeveer niemand er iets in lijkt te zien om die uitwisseling zelf over internet te laten lopen. Men wil direct contact kunnen hebben, telefonisch, van mens tot mens of op bijeenkomsten.

Wat die bijeenkomsten betreft, geldt overigens hetzelfde als wat eerder ten aanzien van informatie is opgemerkt: een aantal raadsleden geeft aan veel te zien in een site waar informatie over relevante aankomende bijeenkomsten, trainingen en symposia bij elkaar staan – ongeacht wie die evenementen organiseert. Een soort raadsledenagenda, die vervolgens verwijst naar de vindplaatsen van de aankondigingen van de bijeenkomsten zelf.

2.3.3 Belangenbehartiging

Zien de raadsleden iets in het benutten van de signalerings- en netwerkfunctie van een dergelijke faciliteit voor belangenbehartiging door Raadslid.NU? De meeste raadsleden reageren afwijzend. Veel van de gesproken raadsleden zijn van mening dat opvattingen over de positie van raadsleden betrekking hebben op de gewenste inrichting van het openbaar bestuur en daarom politiek geladen zijn. In hun visie is die belangenbehartiging daarom een zaak van politieke partijen.

Een enkel raadslid ziet die functie wel, mede met het doel om raadsleden – naast burgemeesters, wethouders, gemeentesecretarissen en griffiers – via hun beroepsvereniging een eigen stem te geven in de Haagse overlegzalen en lobbygangen.

2.4 Overige aandachtspunten

Nog een aantal andere dingen vallen op in de gesprekken met raadsleden. Zo maken meerderen opmerkingen over het voorgenomen digitale karakter van de faciliteit. Zoals hierboven al opgemerkt, ziet bijna niemand iets in uitgebreide interactie via internet. Men noemt meerdere redenen, die verband houden met onder meer politieke gevoeligheid,

kwaliteit van interactie en drempels van technologie. Men geeft de voorkeur aan directe interactie en bijeenkomsten liefst in de eigen regio.
Maar ook ten aanzien van het ontsluiten en vindbaar maken van informatie, merken meerdere raadsleden op dat een ontwikkelaar van goede huize moet komen om de diensten van de Google zoekmachine te overtreffen. (Een enkeling gebruikt Google zelfs om de documenten van de eigen fusiegemeente te vinden).

Een volgend opvallend, hiermee samenhangend punt is de expliciete stellingname van raadsleden over het vullen en beheren van een digitale faciliteit. Dat moeten 'anderen' doen (en als dat geld moet kosten dan ziet men dat wel). Er moet ook wel regie op zitten, en het is wel prettig dat het geordend wordt. Een aantal ziet zichzelf wel gebruik maken van de diensten van een kennisbank, maar geen van de gesproken raadsleden ziet zich zelf actief kennis inbrengen, voorbeelden posten of meedoen aan het beheer ervan.

Enkele raadsleden uiten twijfels aan het belangeloze karakter van adviezen van Raadslid.NU in het licht van de in hun ogen te zware aanwezigheid van commerciële partijen in de uitingen van de vereniging. Men zegt soms de indruk te krijgen dat Raadslid.NU meer van de adviesbureaus dan van de raadsleden is.

2.5 Kortom

Anders dan uit een eerdere peiling naar boven leek te komen, hebben we geen grote door raadsleden gedeelde behoefte aan een specifiek digitaal instrument kunnen vaststellen. De behoeften aan kennisuitwisseling en netwerkvorming zijn uiteenlopend, diffuus en deels latent. Dit heeft er onder meer mee te maken dat andere organisaties al voor een deel of helemaal in deze behoeften voorzien.

Er lijkt eerder sprake te zijn van een overload dan van een tekort aan informatie. De opgave waar raadsleden voor staan is om díe informatie eruit te pikken die voor hen relevant en bruikbaar is. Zij zouden dan ook het meest geholpen zijn met ondersteuning om sneller tot de voor hen essentiële kern te komen (vindplaats van specifiek op raadsleden toegesneden informatie). En daarnaast zijn ze altijd wel geïnteresseerd in vindplaatsen van relevante gesprekspartners, bijeenkomsten en good practices. Er lijkt evenwel maar beperkte animo onder raadsleden te zijn om zelf actief bij te dragen aan een faciliteit die hierin voorziet. En de meeste raadsleden kunnen zich minder voorstellen bij het benutten van de signalerings- en netwerkfunctie van een dergelijke faciliteit voor belangenbehartiging door Raadslid.NU.

3. De behoefte volgens betrokken organisaties

3.1 Inleiding

Naast met raadsleden zelf, is ook gesproken met functionarissen en vertegenwoordigers van organisaties die zicht hebben op behoeften van raadsleden en die zelf ook een rol spelen in het voorzien in die behoeften. In het voorgaande hoofdstuk zijn deze ook al door de raadsleden zelf genoemd: de (eigen) politieke partijen, de griffiers, de VNG en ProDemos. In dit hoofdstuk geven we weer hoe die functionarissen en organisaties denken dat een kennis(sen)bank van Raadslid.NU antwoord kan geven op een ondersteuningsbehoefte van raadsleden, en wat ze zelf al doen om daarin te voorzien.

3.2 De politieke partijen

Bij de politieke partijen hebben de gesprekken met name plaatsgevonden met de bestuurdersverenigingen. Deze zijn onderdeel van de partijorganisatie en richten zich op het informeren over en scholen in de politiek-ideologische kijk op beleidsthema's ('de partijlijn'), op algemene competentieverhoging en op het uitwisselen van ervaringen en praktijken tussen de bestuurders van de eigen partij. Voor de meer technische, neutrale inhoudelijke informatie verwijst men raadsleden primair naar de VNG. En waar het gaat om technische en vaardighedenondersteuning ziet men voorts een belangrijke rol voor de griffies.

Deze rol van de bestuurdersverenigingen maakt dat men in twee opzichten minder positief aankijkt tegen een mogelijk kennis(sen)bankinitiatief van Raadslid.NU. Ten eerste doet men zelf moeite om leven te blazen in de uitwisseling tussen raadsleden en overige bestuurders, en ervaart men hoe moeilijk dat soms is. In het bijzonder blijkt het niet eenvoudig om digitale kennisuitwisseling en discussies te laten floreren. En ten tweede lijkt er een aanzienlijke overlap te zijn tussen de diensten van de bestuurdersverenigingen en het type diensten dat Raadslid.NU aanbiedt en overweegt aan te gaan bieden. Zo blijken er ook bestuurdervereniging te zijn die voorzien in nieuwsbrieven, (regionale) opleidingen en trainingen, coaching en intervisie, een competentiescan, een werkgeverstool, een tool voor moties en schriftelijke vragen, ondersteuning voor themaspecifieke netwerken, dossiers en discussiefora op internet.

Die overlap beoordeelt men niet neutraal. Men beschouwt het als het domein van de politieke partijen om de eigen fracties zó te equiperen dat zij politieke successen behalen, om de eigen bestuurders c.q. raadsleden elkaar te laten versterken en om goede praktijken binnen de partij te delen en daarmee op meer plaatsen politiek te kunnen scoren. Zodoende bekijken politieke partijen initiatieven van Raadslid.NU op dit terrein enigszins met competitieve argusogen.

3.3 De VNG

De VNG is de vereniging van Nederlandse gemeenten en verenigt daarmee ook alle lokale bestuurders, de raadsleden incluis. Dat laatste heeft echter niet in alle tijden evenveel invulling gekregen, en is ook niet door iedereen altijd zo ervaren. De afgelopen jaren is hierin enige verandering gaande. Zo is de VNG zich meer en meer gaan openstellen voor

vragen van raadsleden, en heeft ze het ontstaan van Raadslid.NU ondersteund. Ze werkt met het ministerie BZK aan het Actieprogramma Lokaal Bestuur (ALB), dat gericht is op het versterken van het samenspel tussen lokale partners en waarin raadsleden een duidelijke plaats hebben. En in het verandertraject dat de VNG de afgelopen jaren heeft ingezet, heeft ze zich ook verder beraden op haar dienstverlening richting raadsleden. Ze heeft daarvoor onder meer klankbordgroepbijeenkomsten gehouden met zowel een raadsledenklankbordgroep als met een groep van landelijke op raadsleden betrokken organisaties. Uit dit alles kwamen als behoeften van raadsleden aan ondersteuning door de VNG naar voren:

- Informatie over actuele beleidsonderwerpen en over het functioneren als raadslid, gelaagd aangeboden (doorklikbaar), vraaggericht, regionaal en in alle gevallen toegesneden op raadsleden. Dat wil zeggen dat meteen ook duidelijk moet zijn aan welke knoppen men kan draaien en aan welke niet, over welke bevoegdheden men beschikt men en hoe men die kan uitoefenen.
- Het bieden van een platform voor discussie.
- Belangenbehartiging door middel van betrokkenheid van raadsleden bij het bepalen van de VNG strategie en agenda. Raadsleden willen niet zelf aan de Haagse lobbytafels zitten.
- De VNG biedt geen specifieke meerwaarde in het trainen van competenties.

Op grond van dit alles is de VNG in 2013 gestart met het Raadsledenprogramma, met een voorlopige looptijd van twee jaar en in nauwe samenwerking met het ALB (dat nog twee jaar loopt). Het programma zal op raadsleden toegesneden informatie leveren op de onderwerpsterreinen van de zgn. 'VNG agenda'. Daarop staan in 2013 de thema's woningmarkt, slim samenwerken, de drie decentralisaties en gemeentefinanciën.

Over de verhouding tussen de diensten van de VNG en die van Raadslid.NU (waaronder die van Kennis(sen)bank), lijkt een discussie gaande te zijn die nog niet geheel is beslecht. Die diensten overlappen (bijvoorbeeld bij de door het ALB aangeboden 'Raad op Zaterdag' en de regionale bijeenkomsten van Raadslid.NU) en raken soms de kern van wat beide organisaties als hun bestaansreden zien (bijv. vraagbeantwoording en advisering over de rechtspositie van raadsleden). Alleen waar sprake is van belangenbehartiging van raadsleden vis-à-vis de belangen van de gemeentelijke organisaties en die van burgemeesters en wethouders, doet de VNG er het zwijgen toe. Zij is er immers voor de gemeente als geheel. Hier zien VNG en Raadslid.NU beide een evidente rol voor Raadslid.NU.

3.4 De griffiers

Denken griffiers dat een kennis(sen)bank van Raadslid.NU een welkome aanvulling op het ondersteuningsaanbod aan raadsleden kan zijn? De meningen lopen uiteen. Er zijn griffiers die het als hun taak zien om het eerste aanspreekpunt te zijn voor raadsleden, in ieder geval waar het gaat om technische en bevoegdhedenkwesties, maar ook voor inhoudelijke zaken of vragen over praktijken in andere gemeenten. In hun ogen zijn raadsleden gebaat bij een eenduidig aanspreekpunt, aangezien zij bestuurlijke leken zijn die hun aandacht binnen en buiten het raadswerk tussen veel zaken moeten verdelen. Extra aanbod maakt die opgave alleen maar moeilijker, aldus deze griffiers.

Andere griffiers zien een initiatief van Raadslid.NU juist in het verlengde liggen van de eigen taak en als een versterking daarvan. In deze visie hebben griffies en Raadslid.NU beide als missie om het functioneren van de Raad te versterken, hebben zij met dezelfde vragen te maken en ligt het daarom voor de hand om samen te werken. Op de website van de Vereniging van Griffiers zijn 'dossiers' te vinden die de vorm van vraag en antwoord hebben, en waarbij de vragen bijna allemaal de positie en werkwijze van de gemeenteraad betreffen.

Interessant is dat ook de Vereniging van Griffiers (VvG) in het nabije verleden een poging heeft ondernomen om op internet een Kennisbank op te zetten en netwerkvorming te bevorderen door middel van een digitaal initiatief getiteld 'Kenniscollega's'. De link op de VvG website naar de Kennisbank is inmiddels buiten werking, het initiatief is mislukt. Zie onderstaand tekstkader.

De Kennisbank van de Vereniging voor Griffiers
*(gebaseerd op T. Veenboer: Evaluatie Kennisbank, 2011***)**

De ervaringen met de Kennisbank voor Griffiers weerspiegelen op een aantal punten de bevindingen in het onderhavige haalbaarheidsonderzoek. Reden om er nader bij stil te staan.

Samen met NICIS heeft de VvG vanaf 2007 een Kennisbank en site ontwikkeld, als één van de middelen voor het verbeteren van het professioneel functioneren van de griffier. Het idee was gebaseerd op het concept van de 'Communities of Practice' waarbij leden dezelfde belangen delen, op een natuurlijke wijze naar elkaar toe trekken, creatieve en vernuftige oplossingen ontwikkelen en daardoor als groep vooruitgaan. Na actieve promotie van de site en de kennisbank en (mede op basis van een evaluatie in 2009) het wegwerken van een aantal kinderziekten, bleek allengs dat de site wel veel werd bezocht, maar dat er weinig kennisdeling plaatsvond. Om die reden vond eind 2010 andermaal een evaluatie plaats. Eind 2011 is de Kennisbank wegens onvoldoende animo en kwaliteit stopgezet.

In de evaluatie van eind 2010 (rapportage 2011) wordt geconstateerd dat de site door veel griffiers niet wordt gezien als een interactieve plek voor kennisontwikkeling en –deling, maar meer als een digitale archiefkast. Vooral de griffiers van de kleinere gemeenten geven aan de kennisbank wel te gebruiken om snel feitelijke en praktische informatie op te halen. Ze doen hier echter weinig voor terug en posten zelfs nauwelijks reacties of documenten. De weinige activiteit en lage dynamiek op de site die daar het gevolg van is, maakt dat ook de aanvankelijke enthousiastelingen (uit de grotere gemeenten) afhaken. Discussies blijken nog eerder plaats te vinden op LinkedIn. Daarnaast blijken griffiers vooral hun eigen (professionele) netwerken te gebruiken om in face-to-face contact informatie te vergaren en te delen.

Eén van de aanbevelingen die uit de evaluatie naar voren komt, is om de Kennisbank veel natuurlijk te verknopen met de inhoudelijke uitwisseling die in de kringbijeenkomsten van griffiers plaatsvindt, waardoor de activiteit op de site niet meer afhangt van individueel enthousiasme.

Vermeldenswaard is nog het geluid van griffierszijde dat vooral lokale partijen geholpen kunnen zijn bij digitale ondersteuning vanuit Raadslid.NU. Deze partijen missen de scholing en training die landelijke politieke partijen wel bieden (zie hierboven). Daardoor krijgen de betreffende raadsleden niet de traditie en basis mee die voor elementair functioneren binnen een gemeenteraad nodig is. Soms staan zij vanwege een zekere antihouding ook niet open voor ondersteuning door de griffie. Wellicht kan Raadslid.NU hier soelaas bieden, zo meent men.

3.5 ProDemos Huis voor Democratie en Rechtsstaat

ProDemos is een stichting met de missie om burgers te informeren over de democratische rechtsstaat en hen te stimuleren om hierin een actieve rol te spelen. Uit dien hoofde heeft ze op lokaal niveau veel te maken met griffies, en in zekere zin ook met gemeenteraden. Ook past het binnen de missie van ProDemos om burgers die politiek actief willen worden als gemeenteraadslid, cursussen en training te bieden. In de aanloop naar de raadsverkiezingen van 2014 zullen deze trainingen in meerdere gemeenten gaan plaatsvinden, verzorgd door of met ondersteuning van ProDemos.
Voortbouwend op deze activiteiten is het voor ProDemos maar een kleine stap om ook zittende raadsleden te ondersteunen. Zodoende zijn er plannen voor een steunpunt voor Raadsleden en voor een coachingsprogramma van raadsleden door oud-raadsleden, te faciliteren door Pro-Demos.

Een kennis(sen)bank van Raadslid.NU zou voor ProDemos een goed kanaal kunnen zijn om haar voorgenomen diensten bij raadsleden kenbaar te maken en die diensten af te stemmen op de behoeften die uit de vragen van raadsleden naar voren komen. Tegelijk heeft men bij ProDemos (onder meer ook producent van de stemwijzer) de ervaring dat het geen sinecure is om een internettool te maken die werkelijk aanslaat. Vanuit die ervaring heeft men zo zijn bedenkingen bij het idee van een kennis(sen)bank van Raadslid.NU.

3.6 Overig

Naast de hier genoemde organisaties zijn er nog andere die een rol spelen of kunnen spelen bij het voorzien in behoeften van raadsleden. Eén partij die grote hoeveelheden raadsleden bereikt, is het door de SDU uitgegeven 'Raadsledennieuws', bestaande uit een magazine en een website. Volgens het colofon van Raadsledennieuws zijn 6000 raadsleden geabonneerd. Doel van 'Raadsledennieuws' is om raadsleden hun rol binnen de gemeente te verduidelijken en om hen handvatten aan te reiken om die rol te vervullen.
Zoals in hoofdstuk 1 al beschreven, bestaat de redactie hoofdzakelijk uit niet-raadsleden. Een groepsgesprek met de redactie in het kader van dit onderzoek, om zicht te krijgen op de denkbare verhoudingen van raadsledennieuws tot een kennis(sen)bank van Raadslid.NU, bleek binnen de beschikbare tijd niet te realiseren.

Andere partijen die een rol kunnen spelen bij de ondersteuning van raadsleden, zijn op lokaal niveau de burgemeesters, wethouders en gemeentesecretarissen, en op overkoepelend niveau hun beroepsverenigingen NGB, Wethoudersvereniging en VGS. Eén van de zaken waar deze partijen verandering in kunnen brengen, is de soms onvoldoende op raadsleden toegesneden kwaliteit van raadsstukken waar meerdere van de geraadpleegde gesprekspartners aan refereren (zie ook het rapport 'Geven de raad alle informatie …' van Stichting Decentraal Bestuur.nl). Directe afstemming met deze beroepsverenigingen viel evenwel buiten de scope van het onderhavige haalbaarheidsonderzoek. Datzelfde geldt voor afstemming met de Vereniging voor Plaatselijke Politieke Groeperingen, de VPPG.

3.7 Kortom

Duidelijk is dat er bij de geraadpleegde vertegenwoordigers van op raadsleden betrokken organisaties enige reserves zijn ten aanzien van een Raadslid.NU kennis(sen)bank-initiatief. Deels hebben die ermee te maken dat zij zelf ervaren hoe moeilijk het is om dit

type ondersteuning aan raadsleden te bieden. Voor een ander deel zijn er gesprekspartners van mening dat hun eigen organisatie de aangewezen instantie is om (een deel van) dit type ondersteuning te leveren. Vanuit die optiek beschouwen zij een kennis(sen)bank van Raadslid.NU als verstorend. We treffen deze opvatting aan bij politieke partijen en bij een deel van de griffiers.

Daar staat tegenover dat een aantal gesprekspartners wel degelijk toegevoegde waarde ziet in een dergelijk initiatief van Raadslid.NU. Men ziet de mogelijkheid van complementaire en elkaar versterkende rollen, bijvoorbeeld in het bereiken en ondersteunen van – al dan niet specifieke deelgroepen – raadsleden en in het articuleren van hun gezamenlijke behoeften en belangen. Deze geluiden zijn te vernemen bij VNG, griffiers en ProDemos.

4. Analyse van de bevindingen

Uit de gesprekken komt dan misschien geen beeld naar voren van een eenduidige behoefte van raadsleden aan een bepaald type extra ondersteuning door Raadslid.NU; wel ontstaat een helder en consistent beeld van enige van de wenselijkheden en (on)mogelijkheden van zo'n extra ondersteuning. In dit hoofdstuk zetten we die op een rij. We gaan achtereenvolgens in op de doelgroep en zijn behoefte, de aanbieders van ondersteuning en hun aanbod, en de wijze waarop zo'n aanbod 'levend' en 'gedragen' kan worden, wat we op deze plaats vertalen als dat er een gezond verdienmodel aan ten grondslag ligt.

4.1 De doelgroep en zijn behoefte

Duidelijk is dat Raadslid.NU in meerdere opzichten een 'lastige' doelgroep heeft om de dienstverlening op af te stemmen, en zeker ook lastiger dan de collega-beroepsverenigingen als Wethoudersvereniging, NGB, VvG en VGS. Het raadslidmaatschap is zelden of nooit de hoofdfunctie van betrokkenen, het werk geschiedt veelal in deeltijd naast een breed scala aan andere beroeps- en overige verplichtingen en dat brengt veelal een zware belasting (en een andersoortige beroepsidentificatie) met zich mee. Raadswerk is lekenbestuur, wat betekent dat selectie niet noodzakelijk plaatsvindt op professionele vaardigheden. Tegelijk is het raadswerk gepolitiseerd, meer dan dat bij wethouders of burgemeesters het geval is, om maar te zwijgen van de ambtelijk betrokkenen. Daardoor herkennen raadsleden nauwelijks een gezamenlijkheid in hun positie, ook veel minder dan de andere genoemde functionarissen dat doen. En tot slot wisselen raadsleden ook tamelijk snel van positie, wat de doelgroep vluchtig en ongrijpbaar maakt.

Dit gegeven wordt allerwegen erkend en ook begrepen als één van de verklaringen waarom Raadslid.NU meer dan de andere beroepsverenigingen moeite heeft haar organisatiegraad te verhogen. En het geldt ook als verklaring waarom het onderhavige haalbaarheidsonderzoek een diffuus beeld oplevert (nog even los van het al bestaande aanbod, waar we in de volgende paragraaf op ingaan). Het is duidelijk dat het raadswerk veel vraagt, soms te veel, en dat het raadsleden moeite kost om alle bordjes tegelijk in de lucht te houden. Hun omgang hiermee is echter heel verschillend, wat ook leidt tot uiteenlopende ervaren behoeften, die soms ook latent blijven. In het nadenken over een passend aanbod vanuit Raadslid.NU zal dus wellicht niet in de eerste plaats een volstrekt expliciete, eenduidige behoefte van de doelgroep, maar eerder een normatieve opvatting over de verhoudingen in het openbaar bestuur, ofwel een zeker idealisme leidend moeten zijn.

Door de oogharen gekeken, is wel een algemeen beeld te ontwaren van de aard van de aanvullende ondersteuning waar die althans gewenst wordt. Die ondersteuning moet vooral helpen sneller tot de voor de raadsleden essentiële kern te komen. Wáár vind ik de meest bruikbare informatie, wáár vind ik wat de rol van het raadslid kan zijn? En met iets minder urgentie: waar vind ik interessante gesprekspartners, interessante bijeenkomsten, interessante voorbeelden van gemeente(rade)n die dit specifieke wiel al eerder hebben uitgevonden? Deze behoefte moet vooral ook goed verstaan worden in de zin dat het meestal niet gaat om meer of nieuwe informatie, maar vooral om schifting op relevantie van informatie. En ook geldt die behoefte niet alle raadsleden op alle momenten, maar in

het bijzonder *sommige* beginnende raadsleden, *sommige* raadsleden van lokale partijen of *op het moment* dat raadsleden geconfronteerd worden met heel nieuwe ontwikkelingen.

De kern van het bestaansrecht van een beroepsvereniging, zoals die ook in de missie van Raadslid.NU tot uitdrukking komt, is krachtenbundeling en belangenbehartiging. Raadsleden kunnen zich hier maar in beperkte mate iets bij voorstellen. Vooralsnog zien zij de meeste van hun belangen als politiek geladen en dus als domein van de politiek(e partijen). Men kan vanuit de eergenoemde normatieve opvattingen en idealisme wel van mening zijn dat hier een rol voor Raadslid.NU ligt (en voor een aantal van de gesproken raadsleden geldt dat). Maar om die rol herkenbaar gestalte te geven, zal Raadslid.NU die toegevoegde waarde nog in de praktijk moeten laten zien.

4.2 De aanbieders en hun aanbod

Een andere reden waarom het beeld van de gewenste aanvullende ondersteuning diffuus is, is dat veel van de raadsleden hun weg al weten te vinden naar de ondersteuning die ze nodig hebben. Voor raadsleden van nationale politieke partijen zijn er veelal goed gestructureerde ondersteuningsprogramma's, de VNG biedt informatie en kan benaderd worden met vragen, de griffies bieden hand- en spandiensten en advies, en ook verder zijn er de nodige wegen waarlangs informatie en steun tot raadsleden komt. Het zij nogmaals gezegd, vaak is voor raadsleden meer de overkill dan het gebrek aan informatie het probleem.

Als we de beschrijving van het aanbod in het vorige hoofdstuk op ons laten inwerken, valt op dat dit bijna – in theorie – dekkend te noemen is:

- De politieke partijen bieden soms zeer op raadsleden toegesneden politiek-ideologisch ingekleurde informatie, alsook netwerkmogelijkheden en een keur aan trainingen, cursussen en hulpmiddelen.
- De VNG heeft veel expertise in huis ten aanzien van lokale beleidsonderwerpen, juridische en rechtspositionele zaken en is van plan die in het kader van het raadsledenprogramma meer toegespitst op gebruik door raadsleden te ontsluiten. Verder biedt ook de VNG – deels samen met het ALB – netwerkmogelijkheden en uitwisseling van good practices.
- De griffies bieden in toenemende mate ondersteuning bij zowel het politieke handwerk als bij competentieontwikkeling van (nieuwe) raadsleden. Ook vindt soms inhoudelijke ondersteuning op nieuwe onderwerpen of in de uitwisseling met andere gemeenten plaats.
- ProDemos is actief in het trainen van aankomende raadsleden en is bezig een coaching- en ondersteuningsaanbod richting zittende raadsleden te ontwikkelen.

In dit licht bezien, lijkt het erop alsof de 'aanvullende ondersteuningsbehoefte' waarin Raadslid.NU zou kunnen voorzien, vooral wordt gevormd door de gaten die in het bovenbeschreven aanbod vallen. Die gaten zijn bijvoorbeeld het gevolg van het gegeven dat sommige (steeds meer) raadsleden niet bij een landelijke politieke partij zijn aangesloten, dat de VNG de ondersteuning van raadsleden tot op heden nog niet helemaal 'in haar genen' heeft zitten, dat niet alle griffiers dezelfde taakopvatting hebben zoals hierboven is beschreven en/of daar de capaciteit niet voor hebben (c.q. niet toebedeeld hebben gekregen

van hun werkgever, i.c. de gemeenteraad). Deze 'gaten' zijn reëel en zijn een praktisch gegeven. Raadslid.NU kan er een schone en ruimschoots dagvullende taak aan hebben om erin te voorzien. Maar het is wel duidelijk dat de behoeften waarop daarmee wordt ingespeeld het gevolg zijn van kleine lacunes in de ondersteuningsstructuur van raadsleden. Ze zijn minder een logisch en positief uitvloeisel van een eigen identiteit van Raadslid.NU.

Er is één gebied te noemen waar Raadslid.NU ondersteuning kan leveren die elders niet geboden kan worden. Die betreft de belangenbehartiging namens alle raadsleden. Er is geen andere speler in het veld die dat kan verzorgen: politieke partijen spreken per definitie hooguit namens een deel van de raadsleden, de VNG spreekt namens gemeenten en daarbinnen zijn raadsleden soms partij, en de andere spelers kunnen überhaupt niet – bovengemeentelijk – namens raadsleden spreken. Raadslid.NU kan dat in principe wel, zij het dat ze dat recht van spreken voortdurend moet verdienen. Legitieme vertegenwoordiging vraagt om meer dan alleen een positie in het veld of het hebben van leden (zoals de ANWB ooit pijnlijk heeft mogen ervaren). Het vraagt bovenal om een zodanige verhouding tot de achterban dat die daadwerkelijk mandaat afgeeft en het als gerechtvaardigd ervaart dat Raadslid.NU namens haar spreekt.

4.3 Verdienmodellen

Hoe kan een digitaal instrument voor, door en met raadsleden voor kennisuitwisseling en -deling en netwerkvorming 'levend' en 'gedragen' worden? Hoe kan het in stand worden gehouden, wat kan het verdienmodel zijn?

Wat het 'levend' houden betreft, komt uit het voorgaande naar voren dat op voorhand maar in beperkte mate van actieve bijdragen van raadsleden aan de site uitgegaan mag worden. Men zal wel informatie halen maar nauwelijks brengen. Dat zeggen raadsleden nu zelf al, en ook de ervaringen met de Kennisbank van de griffiers zijn wat dat betreft leerzaam. Aan de andere kant is duidelijk dat met de huidige capaciteit van Raadslid.NU ook vanuit de verenigingsorganisatie niet een aanhoudende stroom nieuwe content valt te verwachten. Òf er zal flink geld bij moeten, of het instrument zal minder sterk op hevige dynamiek moeten worden geënt.

Hoe zou er – al dan niet flink – geld bij kunnen komen voor ontwikkeling en beheer van het instrument? In essentie zijn drie 'verdien'-modellen denkbaar, die in mengvormen kunnen worden toegepast. Het eerste model is dat raadsleden betalen voor gebruik (bij het specifieke gebruik of versleuteld in het lidmaatschapsgeld); het tweede is sponsoring van het instrument door belanghebbende partijen en het derde is dat publiek geld beschikbaar wordt gemaakt (subsidie). We voegen daar als gedachteoefening nog een vierde model aan toe: het model waarbij het instrument deel uitmaakt van een communicatiekanaal naar een grote groep (of zelfs bijna alle) raadsleden in Nederland, welk kanaal als 'ruilmiddel' voor andere zaken kan worden ingezet.

Uit de voorgaande hoofdstukken en paragrafen vloeien een aantal overwegingen voort bij de keuze uit deze modellen.

- De kans is klein dat raadsleden specifiek zullen willen betalen voor gebruik van het instrument, noch zal dit snel substantiële bedragen opleveren. Daarvoor is de behoefte immers te zeer latent, en bovendien geldt dat er voor de meeste geboden diensten ook andere aanbieders actief zijn.
- Een verdienmodel gebaseerd op betaling impliceert een afgezonderde website (achter een wachtwoord). Het is de vraag in hoeverre dat van deze tijd is, past bij kennisuitwisseling via internet en praktisch werkbaar (en waterdicht) is. Bovendien vormt zo'n inlogverplichting hoe dan ook een drempel voor raadsleden (zie eerder ook de griffiers) en doet het afbreuk aan de interesse van derden om bij te dragen en hun informatie ter beschikking te stellen.
- Een te zware aanwezigheid van commerciële partijen op het instrument tast het vertrouwen aan dat het belang van raadsleden maatgevend is (zoals al door enige raadsleden opgemerkt). Dit zet een bovengrens op de hoeveelheid inkomsten die langs deze weg gegenereerd kan worden.
- In het huidige tijdsgewricht lijkt het niet ondenkbaar dat op projectbasis of anderszins subsidie verkregen kan worden. Verwijzing naar de aard van de doelgroep (zie paragraaf 4.1) vormt een krachtig onderliggend argument voor dit type ondersteuning. Tegelijk zal steeds verantwoord moeten worden dat deze middelen spaarzaam en efficiënt ingezet worden.

In onze ogen pleit dit alles voor een instrument dat niet in de eerste plaats en over de volle breedte op hevige dynamiek is ingericht. In veel opzichten kan worden doorverwezen naar vindplaatsen waar op deelterreinen die dynamiek wel plaatsvindt (denk aan alle hiervoor genoemde aanbieders). Dat maakt het instrument in de basis zeer goedkoop. In wezen volstaat de huidige site, waaraan dan enige extra functionaliteiten kunnen worden toegevoegd. Op die functionaliteiten komen we in het volgende hoofdstuk nog terug. In wezen gaat het erom het steeds meer dekkende aanbod van andere partijen voor alle raadsleden (ook de beginnende, en ook die van lokale partijen) te ontsluiten en daaraan wellicht nog enige min of meer unieke Raadslid.NU faciliteiten toe te voegen, zodanig dat de diensten die Raadslid.NU op het internet biedt door alle raadsleden als een welkome aanvulling op bestaande dienstverlening worden ervaren.

En voorts is te overwegen 'verdienmodel vier' in het achterhoofd te houden. Door de website (en Raadslid.NU als vereniging) zo laagdrempelig mogelijk open te stellen voor zoveel mogelijk raadsleden, worden de vereniging en de kanalen die zij te bieden heeft aantrekkelijk voor andere spelers die dezelfde doelgroep willen bedienen (VNG, griffiers, ProDemos) en/of die geholpen zijn met de inbreng van een speler die behoeften en wensen van raadsleden kan articuleren (dezelfde partijen, alsook het ministerie van BZK). En vanuit deze gelijk opgaande belangen kan vervolgens in gezamenlijkheid aan een steeds meer op de behoefte van raadsleden toegesneden ondersteuningsaanbod voor raadsleden worden gewerkt, zowel in, buiten als door middel van het instrument.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit rapport is verslag gedaan van de bevindingen van een onderzoek naar de haalbaarheid van een digitaal instrument voor kennisuitwisseling en –deling en netwerkvorming voor, door en met raadsleden. Concreet was het doel zicht te bieden op de aard van de behoefte aan een dergelijk instrument, de precieze vorm die dit instrument zou moeten krijgen en de wijze waarop dit een 'levend' en 'gedragen' instrument kan worden.

5.1 Conclusies

We concluderen nu als volgt.

1. Er is, anders dan uit een eerdere peiling naar boven leek te komen, geen grote door raadsleden gedeelde behoefte aan een specifiek digitaal instrument. De behoeften met betrekking tot kennisuitwisseling en netwerkvorming zijn uiteenlopend, diffuus en deels latent. Dit heeft te maken met de aard van de doelgroep en met het feit dat andere organisaties al ten dele of geheel in deze behoeften voorzien (en er in algemene zin eerder sprake is van een overload dan van een tekort aan informatie).

2. Voor zover er een gedeelde ondersteuningsbehoefte is, betreft die in algemene zin ondersteuning om sneller tot de voor de raadsleden essentiële kern te komen (vindplaats van specifiek op raadsleden toegesneden informatie). En daarnaast (nice to know): vindplaatsen van interessante gesprekspartners, bijeenkomsten en good practices.

3. Het ondersteuningsaanbod van andere organisaties is in principe bijna dekkend voor de behoeften van raadsleden. Dit betekent dat de 'aanvullende ondersteuningsbehoefte' waarin Raadslid.NU kan voorzien, vooral wordt gevormd door de gaten in dat aanbod. Alleen waar het gaat om belangenbehartiging namens alle raadsleden, is er geen andere speler in het veld die dat kan verzorgen.

4. Het merendeel van de raadsleden beschouwt de belangen van raadsleden als politiek geladen en dus zaak van politieke partijen. Bij belangenbehartiging door Raadslid.NU kunnen zij zich maar in beperkte mate iets voorstellen.

5. Het is op voorhand niet aannemelijk dat de doelgroep in aanzienlijke mate zelf kennis en ervaringen zal aandragen ten behoeve van de kennisdeling via het instrument.

5.2 Aanbevelingen

Op grond van onze bevindingen geven we Raadslid.NU het volgende in overweging.

1. Gezien de bijna-dekkendheid van het al bestaande aanbod van andere organisaties voor de ondersteuningsbehoeften van raadsleden, is het verstandig om de samenwerking met die organisaties te versterken en het eigen aanbod daarin te bedden. Concreet kan dit betekenen dat een digitale faciliteit van Raadslid.NU niet (alleen) met eigen inhoud wordt gevuld, maar voor een groot deel verwijst naar door anderen

gegenereerde inhoud.

2. Wat die inhoud betreft, kan onder meer worden gedacht aan:
   - *Vanuit de VNG:* op raadsleden toegesneden informatie over onderwerpen van de VNG agenda; rechtspositionele zaken, input voor de raadsledenagenda
   - *In samenwerking met de VvG:* overzichten van trainingen en cursussen; voorbeeldmoties, amendementen en initiatieven, technische tips en handigheidjes, input voor de raadsledenagenda
   - *Vanuit ProDemos:* aanbod van coaching en ondersteuning, input voor de raadsledenagenda
   - *Vanuit overige thematisch gespecialiseerde organisaties* (CCV, benchmarksites, enzovoort): thematische dossiers en input voor de raadsledenagenda
   - Andere denkbare samenwerkings- en verwijspartners zijn o.m. de Wethoudersvereniging, het NGB, de VGS, de politieke partijen, Raadsledennieuws en de VPPG.

3. Vanuit de subsidie- en overige relaties die het ministerie BZK met de meeste van de bovengenoemde organisaties onderhoudt, kan zij een rol spelen in het bevorderen van de samenwerkings- en verwijsrelaties.

4. Hoewel de digitale faciliteit niet gebaseerd moet zijn op de aanname dat raadsleden zelf voor de belangrijkste content gaan zorgen (dat gaat immers hoogstwaarschijnlijk niet werken), zal de faciliteit wel van diverse interactieve mogelijkheden dienen te worden voorzien. Het is immers essentieel voor een goede rolvervulling door Raadslid.NU dat raadsleden hun input, vragen en wensen optimaal kunnen inbrengen.

5. Een kracht van Raadslid.NU kan ook zijn om de manier van verwijzen naar verschillende hulpmiddelen te laten sturen/voeden door haar achterban. Bijvoorbeeld:
   - Raadsleden (in het bijzonder degenen die het betreffende thema in hun portefeuille hebben) kunnen (bijvoorbeeld in virtuele ad hoc werkgroepjes) per thema geannoteerde verwijzingen naar verschillende bronnen vervaardigen op grond van hun eigen ervaringen.
   - Raadsleden kunnen evaluaties van trainingen en cursussen waarnaar wordt verwezen op de site plaatsen (vgl. de IENS site voor restaurants).
   - Bij iedere verwijzing of gepresenteerd hulpmiddel kan een feedback en waarderingsfaciliteit worden aangeboden.

6. Er is wel reden voor doelgerichte inzet en enige terughoudendheid met dit laatste type faciliteiten, aangezien mogelijk uitblijven van ratings of reacties de indruk kan wekken dat de website achter de feiten aanloopt of niet actueel is (waar het in een aantal gevallen ook helemaal niet de bedoeling hoeft te zijn om 'actueel' te zijn). Ook het inrichten van een forum of een twitterfeed op de website levert al snel eenzelfde risico. Digitale faciliteiten als Google, Twitter en LinkedIn zijn moeilijk te overtreffen – dus is het slimmer om er gericht gebruik van te maken dan om er een alternatief voor te willen zijn.

7. Door zicht te houden op de doorverwijzingen en op de vragen die raadsleden stellen (en door zich daar door de betrokken organisaties ook over te laten informeren), houdt Raadslid.NU een vinger aan de pols van de vragen, behoeften en problemen van raadsleden. Dat levert haar één van de ingrediënten voor belangenbehartiging. In het bijzonder zijn vragen/problemen op het gebied van rechtspositie, vergoedingen, faciliteiten en overige niet-politieke thema's (bijv. positie rekenkamers) voor Raadslid.NU relevant.

8. Een ander – belangrijker – ingrediënt voor belangenbehartiging is het zoeken naar een expliciet mandaat van raadsleden. Daarvoor is interactie van belang: luisteren en signaleren, actief vragen stellen, voorstellen doen, ideeën afchecken en terugkoppelen. Ook hiervoor kan een digitale faciliteit (in combinatie met een voldoende omvangrijk adressenbestand) dienstbaar zijn.

9. Voor het richting raadsleden uitdragen van het werk van Raadslid.NU, het attenderen op nieuwe content en het vormgeven van de interactie als primaire basis voor belangenbehartiging, is een digitale nieuwsbrief die met enige regelmaat wordt verstuurd een vereiste. Ook dit is eenvoudig te doen vanuit een digitale faciliteit.

10. Essentieel is dat de faciliteiten op de site voor alle raadsleden toegankelijk zijn en bij voorkeur ook zonder inlog-achtige drempels. Op die manier kan de grootste massa ontstaan en blijft het voor derden interessant om mee te doen en input te leveren.

11. Op enig moment kan het wenselijk zijn (toch) meer op de individuele behoefte toegesneden informatie aan raadsleden aan te bieden, met het oog op een optimale relevantie en een minimale informatie overload. Dit kan door raadsleden de mogelijkheid te bieden op maat gesneden nieuwsbrieven te ontvangen door het invullen van een klein profielformulier. Dit profiel wordt – voor het overige anoniem – aan het mailadres gekoppeld. Met enige regelmaat kan een updatemail worden verstuurd, waardoor profielen actueel blijven en tegelijkertijd zicht ontstaat op grotere verschuivingen in aandachtsgebieden van raadsleden. Raadsleden zijn hierdoor gerichter te bedienen en te bevragen, met tevens een begin van mogelijke netwerkvorming en verdere belangenbehartiging.

12. De investering in ontwikkeling van dit type digitale faciliteiten kan in de basis heel beperkt blijven en kan bovendien projectgewijs plaatsvinden. Sommige van de hierboven genoemde faciliteiten zijn eenvoudig op de al bestaande website te realiseren, andere (bijv. de IENS-achtige faciliteit) zijn eenvoudig separaat te ontwikkelen en aan te koppelen. Op die manier kan ook eenvoudig een groeimodel worden gevolgd.

Bijlage A: Geraadpleegde literatuur

Aarts, E. e.a.; *Van werklast naar werklust; aanbevelingen om het werk van lokale politici (nog) leuker te maken*. Commissie Positie wethouders en raadsleden, 2008.

Castenmiller, P., M. van Dam en K. Peters; *Geven de Raad alle informatie … .* Stichting Decentraal Bestuur, 2013.

Flos, B.J., A. de Jager en L. Theuns; *Nationaal Raadsledenonderzoek 2012; Trendonderzoek naar de tijdsbesteding en werkzaamheden van gemeenteraadsleden; tweemeting*. Daadkracht voor de overheid, 2012.

Hols, M.C.A.B. en B.T. Bikkers; *Raad 2014; Resultaten van een behoeftenonderzoek onder raadsleden*. Capgemini Consulting, 2013.

Kalk, J.; 'Gefeliciteerd VNG!'. In: *Lokaal bestuur*, 36e jaargang no. 6, p. 2.

Veenboer, T.; *Rapport Evaluatie Kennisbank*. 2011.